

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Zápis o obhajobě disertační práce

Akademický rok: 2023/2024

Jméno a příjmení studenta: Mgr. Klára Dvořáková
Identifikační číslo studenta: 15784669

Typ studijního programu: doktorský
Studijní program: Filologie
Studijní obor: Český jazyk
ID studia: 472214

Název práce: Telefonáty s jazykovou poradnou: analýza průběhu rozhovorů
Pracoviště práce: Ústav českého jazyka a teorie komunikace (21-UCJTK)
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: Mgr. Martin Havlík, Ph.D.
Oponent(i): PhDr. Ludmila Uhlířová, CSc.
Mgr. František Tůma, Ph.D.

Datum obhajoby: 05.09.2024 **Místo obhajoby:** Praha
Termín: řádný

Průběh zkoušky:
14:00 Předseda komise prof. PhDr. Petr Mareš, CSc., zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a přítomné oponenty. Přítomným pak představil studenta.
14:01 Školitel Mgr. Martin Havlík, Ph.D., seznámil přítomné stručně se svým hodnocením studentčina studia a se studentčinou disertační prací, které uvedl ve svém písemném vyjádření.
14:02 Studentka s využitím prezentace seznámila přítomné s tezemi své disertační práce. Představila téma práce nesoucí název Telefonáty s jazykovou poradnou: analýza průběhu Rozhovorů stručně seznámila přítomné s jejím obsahem. Dále přiblížila teoretický přístup, se kterým k tématu přistupovala, tj. konverzační analýzu. Za jádro práce označila analýzu typického průběhu jazykové poradenských analýz a za pomoci příkladů představila výsledky této analýzy.
14:20 Oponentka PhDr. Ludmila Uhlířová, CSc., seznámila přítomné s hlavními body svého posudku (volba nosné metody a její rozpracování, důkladné rešerše, tvůrčí přístup ke zvolené metodě, dobře zvolená terminologie) a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položila studentovi tyto otázky (ostatní dotazy položené v posudku považuje za zodpovězené již v prezentaci):
1) Základním, střežovým pojmem je pojem strukturní jednotka. To je jistě pojem (a termín) šťastně zvolený – bylo by možno se ptát, co disertantku inspirovalo právě k jeho volbě, popř. zda uvažovala o alternativních koncepčních rozhodnutích.
2) Je známo, že pojmání jazykové správnosti a s tím souvisejícími žádostmi o řešení aktuálních jazykových problémů ze strany jazykových uživatelů do jisté míry kolísá na ose deskriptivnosti –

preskriptivnosti. Nabízí se otázka, zda, popř. nakolik lze z analyzovaných interakcí odhadnout, co se v jazykovém povědomí současných tazatelů (resp. v jejich projevených reakcích) děje, zda se například jejich názory (či preference) v některém směru nějak proměňují, například zda se nějak posouvají – třeba ve směru k požadavkům výraznější preskriptivnosti, nebo naopak, jinam atd.? 14:25 Oponent Mgr. František Tůma, Ph.D., seznámil přítomné se svou motivací k oponování disertační práce a také s hlavními body svého posudku (upozornil na absenci kontextu mezinárodního srovnání s dalšími jazykově poradenskými problémy, na problematické pojmání metody konverzační analýzy) a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položil studentovi tyto otázky:

- 1) V čem konkrétně spočívá přínos odevzdané práce s ohledem na mezinárodní konverzačněanalytický výzkum sociální interakce v oblasti poradenství a telefonických rozhovorů?
- 2) Zdůvodněte, prosím, volbu konverzační analýzy pro Váš výzkum. Pokud v analýze pracujete také s vlastními zkušenostmi, proč jste nevolila jiný výzkumný design, např. (auto)etnografický výzkum, v rámci něhož jste mohla pořizovat a systematicky analyzovat (také) terénní poznámky z průběhu telefonátů, kterých jste se zúčastnila jako pracovnice poradny? Dále prosím o vyjasnění typu výběru vzorku: pokud jste při výběru konkrétních nahrávek „uplatnila své zkušenosti z JP“ (s. 24), pak se nemohlo jednat o „nahodilý“ (myšleno náhodný?) výběr.
- 3) Jak vysvětlujete soudy vnitřních stavů mluvčích, které nemají v konverzační analýze své místo? Můžete doložit výskyty a analýzy sekvencí (dotaz – odpověď – další dotaz), kde „souhlas s odpovědí“ nebo „hodnocení odpovědi“ absentují a je rovnou položen další dotaz? Pokud je strukturní jednotka „souhlas s odpovědí“ nebo „hodnocení odpovědi“ v datech natolik běžná, máte doklad, že se k její absenci mluvčí nějak vztahují?

14:31 Studentka reagovala nejdříve na posudek oponenta doc. Tůmy a jeho tři otázky:

- 1) Výběr vzorku: Studentka namítla, že používá termín částečně náhodný vzorek. Doc. Tůma ovšem doporučuje užití jiného termínu s ohledem na sociologickou terminologii. Studentka dále vysvětlila, proč není v podmínkách jazykově poradenské činnosti autoetnografický výzkum realizovatelný (není proveditelné zkoušet si dělat během rozhovoru poznámky). Obhajovala užívání pojmu strukturní jednotky v rámci konverzační analýzy.
- 2) Studentka přijala poznámku k nevhodnosti vysuzování vnitřního uvažování mluvčích. K druhé části otázky promítla přepis nahrávky, které se dotaz týkal, a vysvětlila celý kontext dotazu a hodnocení jednotlivých strukturních jednotek.
- 3) V závěru studentka reagovala na první dotaz, jak práce přispívá k mezinárodnímu poznání. Studentka uvedla, že interakční analýzy jazykového poradenství neexistují. S tímto tvrzením doc. Tůma nesouhlasil a uvedl ukázky amerických studií (rozhovory učitelů se studenty apod). Studentka vysvětlila, že tím mínila, že neexistuje analýza institucionalizovaného jazykového poradenství. Její práce přispívá analýzou této specifické situace, některá dílčí zjištění jsou specifická (např. porady s kolegy). Zauvažovala, do jaké míry poskytuje poradna poradenství a do jaké míry poskytuje pouze informace. Na žádost oponenta doplnila, čím práce přispívá k analýze telefonických rozhovorů.

15:02 Studentka reagovala na posudek oponentky dr. Uhlířové a její otázky.

- 1) Na dotaz týkající se pojmu strukturní jednotky již oponentka získala odpověď během předchozí diskuse.
- 2) V odpovědích není manifestován deskriptivní přístup, který je oficiálně propagován. Poukázala na formulace, které svědčí spíše o přetrvávajícím preskriptivním přístupu tazatelů.

15:06 Předseda komise zahájil diskusi.

V diskusi vystoupili:

Doc. Adam vznesl dva dotazy: 1) Mínila jste výzkum strukturních jednotek jako výzkum ke zpřesnění popisu žánru jazykového poradenství? Ukázala vám analýza, že se jedná o svébytný žánr? Studentka souhlasila, že ano. 2) Postrádá v práci tvrzení, že některé jednotky jsou konstitutivní a obligatorní. Studentka reagovala, že některé jednotky konstitutivní (obligatorní) jsou. Vyjasňovala si, co je míněno pojmem konstitutivní. Prof. Mareš zmínil, že jako obligatorní v tomto žánru by mělo být považováno položení dotazu (nemůže na rozdíl od pozdravu absentovat). Doc. Adam navázal na svůj druh dotaz a zajímalo ho, zda lze poznat, že minimální signál vyčerpání témat se vztahuje ke všem předcházejícím dotazům. Studentka potvrdila, že předpokládá, že ano, poukázala na kombinaci těchto signálů. Doc. Adam navrhnul (pro budoucí práci) odlišnou hierarchizaci strukturních jednotek a doporučila grafickou schematizaci.

15:16 Doc. Římalová doporučila opatrnost při formulacích toho, co je specifické pro jazykovou poradnu ve srovnání s jinými poradnami. Studentka ji poděkovala za upozornění. Doc. Homoláč v souvislosti s tím upozornil na právní poradny a kodexy, k nimž se poradenští pracovníci vztahují (zákoníky) jako k autoritě.

15:19 Doc. Vaňková se zeptala, zda není žánr, který by hierarchicky stál na jazykovém poradenství, a zda je v jiných typech jazykového poradenství běžné, že se tazatel snaží dostat z poradny řešení, které by mu vyhovovalo. Studentka reagovala na druhý dotaz a přiblížila, že tento typ dotazu není běžný. Prof. Mareš poukázal v souvislosti s právním poradenstvím na dotazy týkající se právního jazyka. Studentka vysvětlila, že jazyková poradna se omezuje pouze na jazykové problémy.

15:23 Doc. Římalová se zeptala, jak zpracovat dotazy, kdy si někdo z jazykové poradny dělá legraci. Studentka takovou zkušenost nemá. Dr. Štěpánová doplnila, že tuto zkušenost má, nicméně uvedla, že žádný stanovený postup řešení takových hovorů není. Dále zmínila informaci o dalších typech nevíтанých hovorů.

15:26 Doc. Tůma uvedl, že by toto mohlo být zachyceno etnografickým výzkumem. Dr. Štěpánová reagovala, že si nedovede přestavit tento typ výzkumu, protože by omezil plynlost jazykové poradny, a zpochybnila objektivitu této metody v poradenském provozu

15:30 Předseda komise ukončil samotnou obhajobu a komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

Klasifikace obhajoby: prospěl/a (P)

Předseda komise: Mareš Petr, prof. PhDr., CSc.

Členové komise: Adam Robert, doc. Mgr., Ph.D.

Homoláč Jiří, doc. PhDr., CSc.

Saicová Římalová Lucie, doc. PhDr., Ph.D.

Vaňková Irena, doc. PhDr., CSc., Ph.D.

Byl/a jsem seznámen/a s protokolem:.....